

THE PRINCIPLE *PACTA SUNT SERVANDA*: DOCTRINE AND PRACTICE

Daniela Nicoleta POPESCU*

Abstract

The treaty concluded in conformity with the international law becomes after its entering into force, an international juridical instrument with compulsory value for the contracting parties. But in the doctrine there is discussed the ground of this obligation, the foundation of obligations that devolve from a treaty, of the juridical norms comprised by this in order to be put into application by the contracting parties. The answer to this problem however has been different in the doctrine of international law.

Keywords: *pacta sunt servanda, treaty, doctrine, good-faith*

Introduction

Treaties have constituted since the most ancient times, the object of a preoccupation sustained within the action of codifying of the international law. As the norms and rules of international law constitute the basis on which is built the entire system of relations within the international community, being the foundation itself of the international law. A feature of the principal international treaties is equivalent with an evoking of the cardinal points of the history traveled by mankind, or with a synthetic expression of the problems of contemporaneous world, the destiny of mankind being emphasized, in good or in evil by the texts of treaties that were concluded during time, or that are also concluded at present.

The treaty is the privileged instrument of international relations, to which states resort in all domains and the major means by which states manifest the will to create juridical relations. Instrument of relations between states, the treaty records the understandings agreed upon through a freely expressed agreement of will, thus sanctioning the guarantee of its applicability by the signing states in good faith.

According to the opinion of professor I.M.Anghel, the treaty conclusion represents the ensemble of activities that should be developed, procedures that must be fulfilled and rules that must be observed in order that the treaty to form, to become obligatory for parties, to enter into force, otherwise spoken to exist in conformity with the international law.

The principle *pacta sunt servanda*: doctrine and practice

Treaties are documents designated to produce determined juridical effects that consist in creation of rights and obligations for the subjects of international law it concluded, for the confirmation or consolidation of a juridical situation or attribution of a juridical statute. Thus, the treaty sanctions through the parties' agreement of will norms of international law meant to be applied in the relevant domain of juridical regulation formulating rights which the parties convene to exercise in the juridical relations between them and international obligations which they assume in order to be fulfilled in good faith. These norms regarding to the conclusion and fulfilling of treaties have appeared since the most ancient times and have evolved within the common

* Lecturer, Ph.D., Law Faculty, "Gheorghe Cristea" Romanian University of Science and Arts, Bucharest.

international law generating the necessity of a process of codification designated to systematize, to emphasize and develop the juridical principles and norms applicable in this domain.

The Commission of International Right of 1961, has finalized its works through a project of convention that has been submitted to negotiations of states and has been adopted on 23 May 1969 with the denomination of the Vienna Convention on treaties.[1]. According to this convention, the states that became parties to a treaty are obliged to put into application and to fulfil in good faith the obligations assumed and juridical norms endorsed, thus constituting the most important principle of international law, yet formulated since antiquity through the expression “*pacta sunt servanda*” (treaties should be respected).

The Convention of 1969 provides for in the III-rd part, denominated “the Respect, application and interpretation of treaties”, at art. 26 entitled “*pacta sunt servanda*” that any treaty being into force binds the parties and should be executed by these in good faith.

According to this principle, the concept of good faith has represented an essential element of this that has been widely debated in the doctrine [2].

The treaty concluded in conformity with the international law becomes after its entering into force, an international juridical instrument with obligatory value for the contracting parties. But in the doctrine there is discussed the ground of this obligation, the foundation of obligations that devolve from a treaty, of juridical norms included by this in order to be put into application by the contracting parties. But the answer to this problem has been different in the doctrine of international law.

The adepts of natural law recognize the existence of an international positive right, with voluntary character, being created through treaties and common laws on basis of states’ will, but this is subordinated to the natural law in the sense that the obligation of these norms, of treaties concluded is founded on respecting of the word given as principle of natural right [3]. According to H. Grotius, that has largely founded this theory, other authors, for example, S. Pufendorf, consider that the voluntary and positive law is entirely subordinated to the natural one [4]. With a diminished influence in the XIX and XX centuries, when dominant has become the positivist doctrine, the theory of natural right is re-actualized in the postwar period, becoming influent in the present juridical thinking, with respect, mostly, to the obligatory nature of international treaties and juridical norms devoted by these. The French L. de Fur, L. Delbez, P.Reuter, the English J.L. Brierly, the Austrian Al. Verdross, the Swiss P. Guggenheim, the Italians G. Savioli, R. Monaco or R. Ago and still others have formed a new school of the natural law.

These have resumed the classical distinction of Grotius between the natural law and positive international law, devoted in treaties and commons, sustaining that the former constitutes the foundation of the latter. The international law is formed from the states’ agreement, but its validity, the obligatory force of its norms devolves from factors exterior to the states’ will: the basic, hypothetical norm, the moral or juridical conscience of peoples etc.

For P. Reuter, for example, “*the moral foundation of law confers to this value, life and obligatory force*” [5]. J.L. Breirly criticizes the voluntarist positivism (expression of the anarchy generated by the state sovereignty) and underlines: “... *the obligatory force of any law consist in that that the human being, taken individually or associated within the state, is constrained as reasonable being to believe that the order and not the chaos constitutes the principle of governing the world in which should live*” [6]. In order to remove the critics made to jus-naturalism that introduces the subjectivism (“*human reason*”) and the confusion between morale and law, the new adepts define the natural law as an application of justice in international relations and a manifestation of some essential principles as would be: respecting of obligations assumed (*pacta sunt servanda*) and repair of prejudices caused unjustly.

As against the reality of the existence of a positive international law, whose norms are created and respected by states only on basis of consent and free agreement of will, some authors consider that the moral values and principles become relevant only through their incorporation into the positive law, for example: principles of good-faith, of humanitarian right, the natural right to legitimate defense and other. Among these, P. Guggenheim considers that the obligation of positive right norms devolves from an fundamental, hypothetical norm, corresponding to the “*moral conscience of peoples*” [7].

But since the XVII-th century begins also to be elaborated the positivist doctrine according to which the positive international law is formed through treaties and common laws as a positive international system of juridical norms, whose obligation character devolves from just the sovereign will of states and not from criteria or extra-state factors. It is about the taking over of a part of the doctrine of H.Grotius and its transforming into a self standing, developed and widely argued theory until nowadays. The idea of will agreement between states as foundation of treaties’ (and commons) obligation character and of norms devoted by these as a positive international law becomes an essential element of the positivist juridical thinking, in the XVII and XVIII centuries.

The Swiss jurist Em. De Vattel (1714-1768) is that who, by his work “on the peoples’ right” (*le droit des gens*) from 1758 has put the bases of the positivist doctrine in the modern science of international law [8].

Vattel acknowledges the existence of a natural and necessary right of peoples, from which devolve the inherent rights and obligations of these in relations among them. But, unlike Grotius he affirms the state’s freedom to appreciate according to its interests the contents of this in every given situation. Entering into relations among them, states create by their will obligatory norms that confer to the principles of natural right a character acceptable for all.

The international law is distinguished from the natural right by that it is exclusively a positive and voluntary right, expressed in treaties and commons, being able to modify at need the natural right, in order to facilitate the understanding between states. Thus, according to Vattel, the law of nations as positive law is no longer bound to the natural law and is superior to the latter, that can be interpreted and even modified by the sovereign will of states. Its positive conception is illustrated by the contents itself of his work, in which is analyzed the international law in force in the XVIII century with respect to territory and treaties, to war and diplomatic representation.

The positivism found another representative in G.F. de Martens (1756 – 1821) who published in 1788, in French, the “Handbook of modern law of Europe peoples based on treaties and common laws” [9].

Thus crystallized in this period, the positivist doctrine does not break completely from the natural law which, otherwise, subordinates it and restrains its validity; becomes dominant in the XIX-XX centuries, when breaks any connection with the natural law, constituting the theoretical expression of affirmation of sovereign states of their will as exclusive basis of formation and obligation of treaties and common laws, of norms of international law devoted through these formal springs. Such basic ideas are affirmed, in a form or another, at the end of XIX century by authors as G. Jelinek or H.Tripel, significant components of the German juridical school, by D. Anzilotti, Italian representative specially influent in the XX century in the European positivist doctrine. He affirms that the theory of natural law has lost its influence by its aprioric character, too abstract in confrontation with the reality of formation of the international law through the agreement between states, by means of treaties and common laws [10].

But the classic positivism has been submitted to some serious critics mostly in the period after the first world war, when some authors have considered that the pre-war interstate system and the positive international law based on treaties created by the states will have failed in their finality, being not able to prevent the beginning of the war. From here also the search of some

criteria outside of states' will in order to explain the obligation character of treaties and of international law in force.

The *neo-positivist doctrine* has constituted an important critical reaction as against the traditional positivism. In the conception of H.Kelsen and of other participants to the "Vienna School", from between wars period (A. Feodross, J. Knuz), the law, in general, international law specially, forms a system of juridical norms whose validity is determined outside of states' will. The norm of international law is analyzed in itself, outside of any meta-juridical considerations (of political, social, moral order) and within a "*pure theory*" of law. Conceived in a hierarchical juridical system, the norms of international law ("international juridical order") devolve from a superior common principle – *pacta sunt servanda* for the conventional law and from a basic, hypothetical norm (*die Grundnorme*) for common law, being prioritary and superior as against the internal law ("state juridical order") whose validity it determines and delimitates. For Kelsen, the state does not exist as such, it is confounded with the system of law in force and becomes a "state of right"; nor the state sovereignty exists as objective reality, being replaced by a competence, an amount of attributions conferred and delimited by the international law. Sovereign can be considered only the international juridical order, whose obligation character can be achieved through a "world state". In this way is also founded the idea of the pre-eminence of international law on the internal one [11].

The normativism has also been called neo-positivism, for it takes over the idea of existence of juridical norms within the positive law, but removes the volitional, consensual ground of that.

The normativism, although has as rational premise the recognition of the norm of law and of the two juridical systems – "state order" and "international order" – it remains a doctrine that, based on aprioric concepts ("pure theory of law, basic norm, competence and others), is being in obvious contradiction with the existence of state in interstate relations and of a social context as actual phenomena and features that determine and explain the formation and development of the international law, its juridical nature and its finality.

With all these critics, the positivist doctrine, adapted to the present international normative realities, remains the only that can explain realistically and juridically argued the process of formation of international law through the agreement of the will of states and on this basis – the obligation of treaties concluded by states. The free consent of states in all phases of treaty conclusion and as regards the entering into force is and remains, according to the Vienna Convention of 1969, the decisive criterion of the validity and obligation character of treaties, of producing of juridical effects which the state parties have had in view. The ignoring of the free consent, the vitiation of it under various forms (error, dole, constraint, etc) confer to treaties illicit character, constitute causes of nullity provided for expressly by the convention at art. 46-51, to which is also added the situation of the conflict between a treaty and an imperative norm of international law (art. 53). And formation of such norm does not take place outside of the will agreement, but through the acceptance and acknowledgement by the "international community of states in its ensemble", as is provided for at the same article 53.

Under the aspect of the level of obligation character and its normative function in the doctrine has been sometimes made distinction between law-treaties and contract-treaties; considered equally obligatory for states; at the same time was established to law-treaties only a normative role, of juridical regulation and of law formation, while the latter would comprise only technical rules, of restrained applicability and without a normative character (for example, bilateral treaties) [12]. Although, the Vienna Convention of 1969 did not retain such a classification, considering that any bi- or multilateral treaty is similarly obligatory, having also without any distinction a normative function, creative of law for state parties. This also corresponds to the conventional practice of states, within which, the same treaty comprises also technical rules, without normative character and general or particular juridical norms, accepted by state parties

(new or preexisting norms). In the light of the 1969 Convention could be retained under the aspect of obligatory effects of the treaty the classification into valid licit treaties concluded in conformity with the international law and illicit treaties, of which has been made mention above.

In the doctrine is also made distinction between written treaties and not-written treaties called according the English terminology and practice *gentlemen's agreements*. The obligatory force of not written treaties is controversial, denied by some authors [13]. The controversy is generated also from the fact that in the 1969 Convention, the treaty is defined as "an international agreement concluded in writing between states", drawing the conclusion that such an agreement in oral form would not have value and effects as a treaty. But such conclusion would be inaccurate even in the light of Convention that further on, at art. 3 emphasizes that the application of its dispositions only to written agreements does not bring touching to the juridical value of those "*which have not been concluded in written form*".

Among multilateral treaties, a multiple normative function fulfill the statutes of international organizations, for example, the UNO Charter [14]. Such international instruments include both obligatory general rules for member states within the organization, and in some cases, for example, of UNO Charter, with universal obligation character, and as well juridical norms that regulates the purposes and principles, the composition and structure, the organization competence and its relations with other international organizations, with member states. At the same time, the treaties concluded by international organizations between them or with states comprise, according to Vienna Convention of 1969, in the matter, juridical norms applicable to relations between states.

The treaty gives expression to the stage of juridical relations between states in a determined domain and corresponds to the necessity to provide by its obligation character, also the stability in these relations and parties' will to define as clear as possible and more accurate. The principal juridical consequence of the treaty is thus that to regulate the relations between state parties. The obligatory character of the treaty is the essential feature of this but it is manifested differently as against the state parties or as against third states.

From here devolves another feature of the treaty, manifested by the principle of stability and continuity of conventional obligations. Any treaty is concluded by a state (or another subject of international law) and its obligation character is manifested within the conditions and terms convened. Any change of leaders or of governments has juridical consequences only on national plane, in the internal law, remaining without effects on international plane with respect to conventional obligations assumed. The same considerations are valid also as regards to international organizations and to obligations assumed by these through treaties concluded.

The treaty is by its nature the expression of the consent and sovereign will of states. Thus, its effects, its obligation character, is fully and directly manifested only for the states (or other subjects) that have given their consent to be bound by the treaty and thus have become parties to this.

Thus, at basis of treaties' obligatory character there is the principle of relative effect of them in the sense that they cannot produce juridical effects with regards to those entities – subjects of international law that did not express such a will, the consent to become parties to treaty. Not less, in certain conditions and with character of exception, a treaty can produce determined juridical effects also as against thirds, but with tacit or express consent of these. But the general rule that govern the treaties' effects is and remains that of relativity of obligatory character of treaty [15].

The principle of relative juridical effects of treaties between contracting parties can be considered as an application in this matter of the traditional rule formulated by the Latin adagio: *res inter alios acta aliis nec nocet prodest* [16]. The principle is also valid in the internal law, with

respect to contracts concluded and to juridical decisions that don't normally produce effects as regards thirds. The obligatory force of treaties define the juridical contents of a fundamental principle of the right of treaties generalized as such in the present international right: *pacta sunt servanda* (treaties must be respected) [17].

The obligation of rigorous observance of treaties concluded appeared in the most ancient times in the practice of formation and application of treaties, has crystallized and generalized in the course of centuries once with the extension of this practice. Prior to any juridical recognition, at basis of this principle has been since beginning the general moral rule according to which in contractual relations each party must respect the word given.

Crystallized in antiquity, the principle of treaties observance (*pacta sunt servanda*) can be considered as one among the oldest principles of international law. It can be found at Caldean, at Egyptians, at Chinese and, later on, at Greeks and Romans [18]. Characteristic for this principle in older historical periods is its close connection with religion. At the same time, at peoples of antiquity begin to be manifested juridical features and of juridical conception referring to this principle formulated by Romans by the maxim: *pacta sunt servanda*. At basis of this obligatory character is the idea of good faith (*bona fides*), recognized by the antiquity peoples as giving expression to honesty of parties' obligation to a contract to respect the word given.

Since the oldest times, in texts of treaties were inscribed clauses referring to means that guarantee the execution, preventing at the same time their violation [19]. Such guarantees were: the religious oath, taking of hostages, mortgage, peaceful military occupation of a determined territory, mostly in case of some peace treaties, the financial pledge of some incomes and others. Such means do not represent nowadays but a historical interest.

In the Middle Ages, the observance of treaties is inscribed in the honor code of knights. The Koran contained also prescriptions regarding the observance of obligations "assumed in the presence of Allah". Among feudals, treaties were concluded most of times through a religious solemnity, sometimes with intervention of the Pope as guarantor of fulfilling of the stipulations in the treaties. The treaty observance was considered as a personal obligation of that who concluded it.

The doctrine of international law in the XIX century, as also in continuation, in the XX century, affirms the principle *pacta sunt servanda*. This principle has found a devotion ever larger and repeated mostly in international documents adopted after the first and the second world wars, with general or special character with respect to international treaty.

Thus, in the preamble of the pact of the Society of Nations, at Versailles in 1919, there was provided as a principal purpose of this organization, to promote international cooperation and to achieve international peace and security through maintaining the justice and a scrupulous respect for all obligations devolving from treaties in relations between peoples of the organization thus strengthening the inviolability and sacred character of international treaties.

The juridical and arbitrary decisions in between-wars period contribute, as interpretative acts, to the emphasizing and concretizing of this principle in connection with situations and differences in relations between states.

Thus, in a difference regarding the "free zones in Gex region", judged in 1932 at International Permanent Justice Court between France and Switzerland, the Court admitted that the Versailles Treaty of 1919, invoked by France was not opposable to Switzerland as this was not part and could not abrogate the Treaty of 1815, at which the latter was a party. In consequence, Switzerland could not be obliged by the dispositions of a treaty at which refused to become party and could not be lacking, without its consent, of the benefit of dispositions of a treaty accepted previously [20].

Through devotion in the UNO Charter (1945) of this principle, has appeared and formed in time of centuries on common law way, is being codified and developed, acquiring a more wide sphere of application. Thus, even in the preamble of the Charter there is indicated that the United Nations pursue the creation of some conditions “*in which to be ensured justice and respect of obligations devolving from treaties and other sources of international law*”(our underlining). And art. 2, line 2 of the Charter includes a disposition with character of fundamental principle with universal value according to which all members of the Organization “should fulfill in good faith the obligations assumed according to the present Charter”. Such a principle is obligatory as well for non-member states, according to art. 2 line 6, obliged “*to take action in conformity with these principles, to the extent necessary for maintaining of international peace and security*”

These dispositions still general as formulation and as definition of the juridical contents of the principle *pacta sunt servanda*, are interpreted and emphasized in the Declaration of the UNO General Assembly of 1970 regarding to principles of international right of friendly relations and of cooperation between states [21]. The principle according to which “states should fulfill in good faith the obligations assumed according to the Charter” is interpreted in the following essential juridical aspects:

a). fulfillment in good faith of obligations assumed (resuming of art. 2 line 2 of the Charter);

b). fulfillment in good faith of obligations that devolve from the principles and rules generally admitted of international right;

c). of obligations devolving from international agreements concluded in conformity with the principles and rules generally accepted of international right;

d). in case of conflict between the obligations of international agreements and the obligations of UNO members devolving from the Charter, the latter prevail. This provision resumes art. 103 of the Charter indicating not only the priority of Charter principles as imperative norms in relation with the conventional obligations of states, but as well the invalidity of the effects of these agreements of states that have been concluded with violation of these principles.

Essentially similar dispositions are included as well in the Declaration of principles integrated in the Final Act from Helsinki of 1975, the X-th principle being entitled: “*The fulfillment in good faith of obligations assumed according to international law*”.

From those stated above it is obvious that in the contemporaneous right the principle *pacta sunt servanda* has extended its application sphere from the domain of international treaties to the obligations devolving from other sources (for example, with common character) as well as generally to principles and norms generally recognized of international right. At the same time there is underlined the states’ duty to fulfill their international obligations in good faith; there is delimited the application of the principle only to those treaties that are concluded “in conformity with international right”, having, in other words, licit character in opposition with illicit treaties, invalidated of their validity and effects through vices of consent, through violation of the imperative norms of international law.

As regards the domain of application, this (it means the principle) dominates mainly the matter of international treaties as it constitutes nowadays the primordial spring of obligations assumed by states and of the norms of international right endorsed by these through agreements between them or having universal character, unanimously recognized. In this sense, the two Vienna Conventions: of 1969 regarding treaties concluded between states and of 1986 – on treaties concluded by other subjects of international right (international organizations) devoted without equivocal to the principle *pacta sunt servanda*. In the III-rd part of the 1969 Convention denominated “the Respect, application and interpretation of treaties”, there is provided at art. 26

entitled *pacta sunt servanda* “any treaty in force binds the parties and should be executed by them in good faith; and at art. 27 with the title “Internal right and interpretation of treaties”: “One party cannot invoke the dispositions of its internal right for justifying non-execution of a treaty. This rule does not prejudice the application of art. 46”, according to which a treaty can be invalidated, submitted to nullity if it has been concluded with violation of some essential dispositions of internal right, thus vitiating the consent of a state party, on condition of a usual conduct and of good faith at execution of the acts of treaty conclusion [22].

The principle *pacta sunt servanda* bears in its juridical contents and in its practical application the essential feature of good faith, the fulfillment in good faith of treaties in force, concluded according to international right. Thus there arise the problem of good faith at conclusion of treaties, of the emphasizing of this principle in the conduct of state parties to an international treaty in force. The concept of good faith is widely debated in the juridical doctrine [23]. Considered as a principle that regulates the ensemble of international life, the rule of good faith has acquired a specific devotion in the domain of treaties, as an essential element of the *pacta sunt servanda* principle.

The endorsing given to the good faith in some international documents as being the trust of the word given cannot be accepted as a criterion sufficiently clear and conclusive in order to appreciate if a state fulfils in good faith its conventional obligations. It is necessary to examine the concrete circumstances regarding the execution of the treaty in the light of requirements of a scrupulous and concrete conduct in conformity with the letter and spirit of the treaty, constituting the essence of good faith as integrating element of the principle *pacta sunt servanda* [24]. Thus the execution in good faith of treaties means, before all, the respecting and application of these in their spirit and letter.

Every state executes the treaty provisions in the virtue of its competence and responsibility, without interference from outside, being responsible on the plane of international right as against the other contracting parties, of the manner it accomplishes its conventional obligations assumed.

The concept of good faith refers, in other words, to the manner or spirit in which conventional obligations should be fulfilled, to the degree of consciousness and of strictness with which these are respected. This also means that the execution of the treaty must be made correctly, without subterfuges and as possible as accurate in relation with the possibilities of the contracting party. From this point of view it is not permitted that a state to contribute through its action or abstention to the delay of fulfillment, to embezzlements of the treaty’s purpose and object or even to total removal of this. The Vienna Convention of 1969 itself provides at art. 18: *a state should refrain from developing some acts that would lack a treaty of its object and purpose*”.

Under another aspect, in the situation when a party benefited already of the dispositions executed by the other parties, would be inadmissible and contrary to the good faith that this party to put an end to the obligations accepted (through the respective treaty) and that represents the counterpart of dispositions fulfilled for treaty execution [25].

The problem of good faith can be also arisen in connection with the fulfillment of a treaty whose dispositions are considered imprecise and difficult or impossible to execute. In this situation, the ceasing by a party of the fulfillment of the treaty without a previous consultation with the other party can be considered a conduct that contravenes with the good faith in the fulfillment of the treaty. According to the good faith, in such a situation the parties should convene on the means of interpretation and of emphasizing of controversial dispositions even in the process of their application or through additional agreement of interpretation and application. The exhaust of these means without favorable results can justify the attitude of a party for non-fulfillment of some dispositions for the reason of imprecision of respective text.

Both the doctrine and the practice in the international right have demonstrated that this principle **pacta sunt servanda** should be applied by every state separately, with the obligation to be fully respected and in good faith all international engagements, for the purpose to live in peace and good understanding with the other peoples.

Conclusions

The importance of the principle **pacta sunt servanda** strengthens the fundamental role as a foundation stone in the vital and peaceful life of all times at international level between all states mostly in the context of the present international situation. The stability of international relations depends on respecting in good faith of the principle **pacta sunt servanda** – sole guarantor of the international peace and security.

References

- [1] A se vedea "Conference des N.U. sur le droit des traites", Vienne, 26 mars-24 mai 1968 et 9 avril- 22 mai 1969, Doc officiels de la Conf. N.U. New YORK, 1971, P.311-323 (Doc.A/Conf.39/27)
- [2] De exemplu: E.Zoller, La bonne foi en droit international, Pedone, Paris, 1977; M. Ladis, Some Thoughts on the Role of Good Faith in International Law, Mel Roling, 1977, p.47-55
- [3] H. Grotius, Despre dreptul războiului și al păcii (traducerea lucrării apărute în 1625), București, 1968, p. 81-87
- [4] S. Pufendorf (1632 - 1694), De jure naturae et gentium, apărută în 1672
- [5] P. Reuter, Principes de droit international public, RCADI, II - 1961, p. 482-484
- [6] J.L. Brierly, The Law of Nations, London, 1963, p. 56
- [7] P. Guggenheim, Traité de droit international public, RCADI, 1967, p. 37-38, 39-40
- [8] Emeric de Vattel, Le droit des gens, 1758
- [9] Lucrarea este intitulată: "Précis du droit des gens modern de l'Europe fondé sur les traités et l'usage", fiind însoțită de o listă a principalelor tratate încheiate după anul 1748
- [10] D. Anzilotti, Cours de droit international, Paris, 1929, p. 48 și urm. (trad. din limba italiană)
- [11] H. Kelsen, La théorie pure du droit, Paris, 1962, p. 425, 442 - 444; H.K. Théorie du droit international public, RCADI, III-1953, p. 7-14, 33; A. Verdross, Le fundament du droit international, RCADI, I-1927; Gh. Moca, Drept internațional public, Editura ERA, București, 1999, p. 65-69
- [12] De pildă, Ch. Rousseau, Droit international public, Dalloz, Paris, 1970, p. 24
- [13] De exemplu, Ch. Rousseau, op. cit.
- [14] În acest sens G.Chivu, Organizații interstatale contemporane, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002, p. 19-37; Gh. Moca, Dreptul organizațiilor internaționale, Editura ERA, București, 2000, p. 15-24
- [15] În acest sens se pronunță marea majoritate a autorilor; vezi de exemplu, S. Dreyfus, Droit des relations internationales, Paris, 1987, p. 132-133; Gh. Moca, Drept internațional public, 1999, Editura ERA, p. 431; V. Duculescu, N. Ecobescu, Dreptul tratatelor, Editura Continent XXI, București, 1995, p. 56-64
- [16] Într-o traducere liberă ar însemna: *actele făcute între anumite persoane nici nu aduc prejudicii și nici nu folosesc altora.*
- [17] J. Kunz, The Meaning and the Range of the Norm Pacta sunt Servanda, AJIT, vol. 19, 1945; H. Wehberg, Pacta sunt Servanda, AJIT, 1959; M. Niciu, drept internațional public, Editura Servosat, Arad, 1997, p. 42-43
- [18] A se vedea J.B. Whetton, The Sanctity of Treaties (Pacta sunt Servanda), 1935
- [19] Mc Nair, Law of Treaties, London, 1961, p. 239-254; V. Duculescu, N. Ecobescu, OP. cit., p. 76-77
- [20] CPJ, Arrêt du 7 juin 1932
- [21] Rezoluția nr. 2625 din 24 oct. 1970 a Adunării Generale (Assemblée Générale, Resolutions, 1971, p. 131-134
- [22] A se vedea textul Convenției în "Culegere de documente de drept internațional public", de M.I. Niciu ș.a., Editura Lumina Lex, București, 1997, vol. I, p. 362-390
- [23] Vezi, de exemplu, M. Iachs, Some Thoughts on the Role of Good Faith in International Law, MéL. Röling, 1977, p. 47-55; E. Zoller, Le bonne foi en droit international, Pédone, Paris, 1977
- [24] G. Geamănu, Drept internațional public, vol. I, 1981, p. 252
- [25] C.I.J., Arrêt de 2 février 1973, Recueil, 1973, p. 18 (în Afacerea competenței în materie de pescuit între Marea Britanie și Islanda)

PRINCIPIUL PACTA SUNT SERVANDA: DOCTRINĂ ȘI PRACTICĂ

Daniela Nicoleta POPESCU*

Abstract

Tratatul încheiat în conformitate cu dreptul internațional devine, după intrarea sa în vigoare, un act juridic internațional cu valoare obligatorie pentru părțile contractante. În doctrină se discută însă temeiul acestei obligativități, fundamentul obligațiilor care decurg dintr-un tratat, al normelor juridice cuprinse de acesta pentru a fi puse în aplicare de părțile contractante. Răspunsul la această problemă a fost însă diferit în doctrina dreptului internațional.

Cuvinte cheie: *pacta sunt servanda, tratat, doctrină, bună-credință.*

Introducere

Tratatele au constituit încă din cel mai vechi timpuri, obiectul unei preocupări susținute în cadrul acțiunii de codificare a dreptului internațional. Întrucât normele și regulile dreptului internațional apar ca rezultat al acordurilor dintre state, tratatul internațional constituie baza pe care se clădește întregul sistem de relații din cadrul comunității internaționale, fiind temelia însăși a dreptului internațional. O înșiruire a principalelor tratate internaționale echivalează cu o evocare a punctelor cardinale ale istoriei parcurse de omenire, ori cu o exprimare sintetică a problematicii lumii contemporane, destinul omenirii fiind accentuat, în bine sau în rău prin textele tratatelor care sau încheiat în decursul timpului, ori care se încheie și în prezent.

Tratatul este instrumentul privilegiat al raporturilor internaționale, la care statele recurg în toate domeniile și mijlocul principal prin care statele își manifestă voința de a crea raporturi juridice. Instrument al raporturilor dintre state, tratatul consemnează înțelegerile survenite printr-un acord de voință liber exprimat, consfințind astfel garanția aplicabilității sale de către statele semnatare cu bună credință.

Conform opiniei profesorului I.M. Anghel, încheierea tratatului reprezintă ansamblul de activități ce trebuie desfășurate, proceduri ce trebuie îndeplinite și reguli ce trebuie respectate pentru ca tratatul să se formeze, să devină obligatoriu pentru părți, să intre în vigoare, altfel spus să existe în conformitate cu dreptul internațional.

Principiul *pacta sunt servanda*: doctrină și practică

Tratatele sunt documente destinate să producă efecte juridice determinate, care constau în crearea de drepturi și obligații pentru subiectele de drept internațional care le încheie, în confirmarea sau consolidarea unei situații juridice ori în atribuirea unui statut juridic. Astfel, tratatul consacră prin acordul de voință al părților norme de drept internațional menite să fie aplicate în domeniul respectiv de reglementare juridică formulând drepturi pe care părțile convin să le exercite în raporturile juridice dintre ele și obligații internaționale pe care și le asumă pentru a fi îndeplinite cu bună credință. Aceste norme privitoare la încheierea și îndeplinirea tratatelor au apărut din cel mai vechi timpuri și au evoluat în cadrul dreptului cutumiar internațional generând necesitatea unui proces de codificare destinat să sistematizeze, să precizeze și să dezvolte principiile și normele juridice aplicabile în acest domeniu.

* Lector universitar doctor, Facultatea de Drept, Universitatea "Gheorghe Cristea", București.

Comisia de Drept Internațional din 1961, și-a finalizat lucrările printr-un proiect de convenție care a fost supus negocierilor statelor și a fost adoptat în 23 mai 1969 cu denumirea de Convenția de la Viena asupra tratatelor.[1] Conform acestei convenții, statele care au devenit părți la un tratat sunt obligate să-l pună în aplicare și să îndeplinească cu bună credință obligațiile asumate și normele juridice acceptate, constituind astfel, cel mai important principiu fundamental de drept internațional, formulat încă din antichitate prin expresia „pacta sunt servanda”(tratatele trebuie respectate).

Convenția din 1969 prevede în partea a III-a, denumită „Respectul, aplicarea și interpretarea tratatelor”, în art.26 intitulat „pacta sunt servanda” că orice tratat aflat în vigoare leagă părțile și trebuie să fie executat de acestea cu bună credință,

Potrivit acestui principiu, conceptul bunei credințe a reprezentat un element esențial acestuia care a fost dezbătut pe larg în doctrină[2]

Tratatul încheiat în conformitate cu dreptul internațional devine, după intrarea sa în vigoare, un act juridic internațional cu valoare obligatorie pentru părțile contractante. În doctrină se discută însă temeiul acestei obligativități, fundamentul obligațiilor care decurg dintr-un tratat, al normelor juridice cuprinse de acesta pentru a fi puse în aplicare de părțile contractante. Răspunsul la această problemă a fost însă diferit în doctrina dreptului internațional.

Adepții dreptului natural recunosc existența unui drept pozitiv internațional, cu caracter voluntar, fiind creat prin tratate și cutume pe baza voinței statelor, dar acesta este subordonat dreptului natural în sensul că obligativitatea acestor norme, a tratatelor încheiate se întemeiază pe respectarea cuvântului dat ca principiu al dreptului natural[3]. După H. Grotius, care a fundamentat pe larg această teorie, alți autori, de pildă, S. Pufendorf, consideră că dreptul voluntar și pozitiv este în întregime subordonat celui natural[4]. Cu o influență diminuată în secolele XIX și XX, când dominantă devine doctrina pozitivistă, teoria dreptului natural este reactualizată în perioada postbelică, devenind influentă în gândirea juridică actuală, cu privire, mai ales, la natura obligatorie a tratatelor internaționale și a normelor juridice consacrate de acestea. Francezii L. de Fur, L. Delbez, P. Reuter, englezul J.L. Brierly, austriacul Al. Verdross, elvețianul P. Guggenheim, italienii G. Savioli, R. Monaco sau R. Ago și încă alții au format noua școală a dreptului natural.

Aceștia au reluat deosebirea clasică a lui Grotius între dreptul natural și dreptul internațional pozitiv, consacrat în tratate și cutume, susținând că primul constituie **fundamentul** celui din urmă. Dreptul internațional este format din acordul statelor, dar validitatea sa, forța obligatorie a normelor sale decurge din factori exteriori voinței statelor: normă de bază, ipotetică, conștiința morală sau juridică a popoarelor etc.

Pentru P. Reuter, de pildă, "*fundamentul moral al dreptului îi conferă acestuia valoare, viață și forță obligatorie*"[5]. J.L. Brierly critică pozitivismul voluntarist (expresie a anarhiei generate de suveranitatea statală) și subliniază: "... *forța obligatorie a oricărui drept constă în aceea că ființa umană, luată individual sau asociată în cadrul statului, este constrânsă ca ființă rezonabilă să creadă că ordinea și nu haosul constituie principiul de guvernare al lumii în care trebuie să trăiască*"[6]. Pentru a se înlătura criticile făcute jusnaturalismului care introduce subiectivismul ("*rațiunea umană*") și confuzia între morală și drept, noii adepți definesc dreptul natural ca o aplicare a justiției în relațiile internaționale și o manifestare a unor principii fundamentale cum ar fi: respectarea obligațiilor asumate (*pacta sunt servanda*) și repararea prejudiciilor injust cauzate.

Față de realitatea existenței unui drept internațional pozitiv, ale cărui norme sunt create și respectate de state numai pe baza consimțământului și acordului liber de voință, unii autori consideră că valorile morale și principiile devin relevante numai prin încorporarea lor în dreptul pozitiv, de pildă: principiile bunei-credințe, ale dreptului umanitar, dreptul natural la legitimă

apărare ș.a. Între aceștia, P. Guggenheim consideră că obligativitatea normelor dreptului pozitiv decurge dintr-o normă fundamentală, ipotetică, corespunzător "*conștiinței morale a popoarelor*"[7].

Din secolul al XVII-lea începe să se elaboreze însă și doctrina pozitivistă potrivit căreia dreptul internațional pozitiv se formează prin tratate și cutume ca un sistem internațional pozitiv de norme juridice, a căror obligativitate decurge din chiar voința suverană a statelor și nu din criterii sau factori extrastatali. Este vorba de preluarea unei părți a doctrinei lui H. Grotius și transformarea ei într-o teorie de sine stătătoare, dezvoltată și larg argumentată până în zilele noastre. Ideea acordului de voință dintre state ca fundament al obligativității tratatelor (și cutumei) și a normelor consacrate prin acestea ca un drept internațional pozitiv devine un element esențial al gândirii juridice pozitivistice, în secolele XVII și XVIII.

Juristul elvețian Em. De Vattel (1714-1768) este acela care, prin lucrarea sa "despre dreptul popoarelor" (*Le droit des gens*) din 1758 a pus bazele doctrinei pozitvistice în știința modernă a dreptului internațional[8].

Vattel recunoaște existența unui drept natural și necesar al popoarelor, din care decurg drepturile și obligațiile inerente ale acestora în relațiile dintre ele. Spre deosebire, însă, de Grotius, el afirmă libertatea statului de a aprecia după interesele sale conținutul acestuia în fiecare situație dată. Intrând în relații între ele, statele creează prin voința lor norme obligatorii care conferă principiilor dreptului natural un caracter acceptabil pentru toți.

Dreptul internațional se deosebește de dreptul natural prin aceea că este în exclusivitate un drept pozitiv și voluntar, exprimat în tratate și cutumă, putând modifica la nevoie dreptul natural, pentru a înlesni înțelegerile între state. Astfel, după Vattel, dreptul ginților ca drept pozitiv nu mai este legat de dreptul natural și este superior acestuia din urmă, care poate fi interpretat și chiar modificat prin voința suverană a statelor. Concepția sa pozitivistă este ilustrată prin însuși cuprinsul lucrării sale, în care este analizat dreptul internațional în vigoare în secolul al XVIII-lea cu privire la teritoriu și tratate, la război și reprezentarea diplomatică.

Pozitivismul își găsește un alt reprezentant în G.F. de Martens (1756 - 1821) care publică în 1788, în franceză, "Manualul dreptului modern al popoarelor Europei bazat pe tratate și cutume"[9].

Astfel cristalizată în această perioadă, doctrina pozitivistă nu rupe complet legătura cu dreptul natural pe care, însă, îl subordonează și-i restrânge valabilitatea; devine dominantă în secolele XIX-XX, când rupe orice legătură cu dreptul natural, constituind expresia teoretică a afirmării statelor suverane și a voinței lor ca bază exclusivă a formării și obligativității tratatelor și cutumei, a normelor de drept internațional consacrate prin aceste izvoare formale. Asemenea idei de bază sunt afirmate, într-o formă sau alta, la sfârșitul secolului al XIX-lea de autori ca G. Jellinek sau H. Tripel, componenți de seamă ai școlii juridice germane, de D. Anzilotti, reprezentant italian deosebit de influent în secolul al XX-lea în doctrina pozitivistă europeană. El afirmă că teoria dreptului natural și-a pierdut influența prin caracterul său aprioric, prea abstract în confruntarea cu realitatea formării dreptului internațional prin acordul dintre state, cu ajutorul tratatelor și cutumei[10].

Pozitivismul clasic a fost supus însă unor critici serioase mai ales în perioada de după primul război mondial, când unii autori au considerat că sistemul interstatal antebelic și dreptul internațional pozitiv bazat pe tratate create prin voința statelor au eșuat în finalitatea lor, neputând să prevină declanșarea războiului. De aici și căutarea unor criterii în afara voinței statelor pentru a explica obligativitatea tratatelor și a dreptului internațional în vigoare.

Doctrina neo-pozitivistă a constituit o reacție critică importantă față de pozitivismul tradițional. În concepția lui H. Kelsen și a altor participanți ai "Școlii de la Viena", din perioada interbelică (A. Feodorov, J. Knuz), dreptul, în general, dreptul internațional, în special, formează

un sistem de norme juridice a căror validitate se determină în afara voinței statelor. Norma de drept internațional este analizată în ea însăși, în afara oricăror considerații metajuridice (de ordin politic, social, moral) și în cadrul unei "teorii pure" a dreptului. Concepute într-un sistem juridic ierarhizat, normele dreptului internațional ("*ordinea juridică internațională*") decurg dintr-un principiu cutumiar superior - *pacta sunt servanda* pentru dreptul convențional și dintr-o normă de bază, ipotetică (*die Grundnorme*) pentru dreptul cutumiar, fiind prioritare și superioare față de dreptul intern ("*ordinea juridică statală*") a cărei validitate o determină și o delimitează. Pentru Kelsen, statul nu există ca atare, el se confundă cu sistemul dreptului în vigoare și devine un "stat de drept"; nici suveranitatea de stat nu există ca realitate obiectivă, fiind înlocuită printr-o **competență**, o sumă de atribuții conferite și delimitate de către dreptul internațional. Suverană poate fi considerată doar ordinea juridică internațională, a cărei obligativitate se poate realiza printr-un "stat mondial". În acest fel se fundamentează și ideea primatului dreptului internațional asupra celui intern[11].

Normativismul a mai fost numit și *neopozitivism*, pentru că el preia ideea existenței normelor juridice în cadrul dreptului pozitiv, dar înlătură temeiul volitiv, consensual al acestuia.

Deși are ca premisă rațională recunoașterea normei de drept și a celor două sisteme juridice - "ordinea statală" și "ordinea internațională" -, normativismul rămâne o doctrină care, bazată pe concepte apriorice ("teoria pură" a dreptului, norma de bază, competența ș.a.), se află în vădită contradicție cu existența statului în relațiile interstatale și a unui context social ca fenomene și aspecte reale care determină și explică formarea și dezvoltarea dreptului internațional, natura sa juridică și finalitatea sa.

Cu toate aceste critici, doctrina pozitivistă, adaptată realităților normative internaționale actuale, rămâne singura care poate să explice realist și argumentat juridicește procesul formării dreptului internațional prin acordul de voință al statelor și pe această bază - obligativitatea tratatelor încheiate de state. Liberul consimțământ al statelor în toate fazele încheierii tratatului și în ce privește intrarea în vigoare este și rămâne, potrivit Convenției de la Viena din 1969, criteriul hotărâtor al validității și obligativității tratatelor, al producerii efectelor juridice pe care statele părți le-au avut în vedere. Nesocotirea liberului consimțământ, vicierea acestuia sub diferite forme (eroare, dol, constrângere etc.) conferă tratatelor caracter ilicit, constituie cauze de nulitate prevăzute în mod expres de convenție în art. 46-51, cărora li se adaugă și situația conflictului dintre un tratat și o normă imperativă a dreptului internațional (art. 53). Iar formarea unei asemenea norme nu are loc în afara acordului de voință, ci prin acceptarea și recunoașterea de către "comunitatea internațională a statelor în ansamblul său", cum se prevede în același articol 53.

Sub aspectul nivelului de obligativitate și al funcției sale normative s-a făcut uneori în doctrină distincție între tratate-lege și tratate-contract; considerate egal de obligatorii pentru state, totodată s-a stabilit doar tratatelor-lege un rom normativ, de reglementare juridică și de formare a dreptului, în timp ce ultimele ar cuprinde doar reguli tehnice, de aplicabilitate restrânsă și fără un caracter normativ (de exemplu, tratatele bilaterale)[12]. Totuși, Convenția de la Viena din 1969 nu a reținut o asemenea clasificare, considerând că orice tratat bi sau multilateral este la fel de obligatoriu, având fără nici o deosebire și o funcție normativă, creatoare de drept pentru statele părți. Aceasta corespunde și practicii convenționale a statelor, în cadrul căreia, același tratat cuprinde și reguli tehnice, fără caracter normativ și norme juridice generale sau particulare, acceptate de statele părți (norme noi sau preexistente). În lumina Convenției din 1969 s-ar putea reține sub aspectul efectelor obligatorii ale tratatului clasificarea în tratate licite, valide încheiate în conformitate cu dreptul internațional și tratate ilicite, de care s-a făcut mențiune mai sus.

În doctrină se mai face deosebirea între tratate scrise și tratate nescrise numite după terminologia și practica engleză *gentleman's agreements*. Forța obligatorie a tratatelor nescrise este controversată, negată de unii autori[13]. Controversa este izvorâtă și din faptul că în

Convenția din 1969, tratatul este definit ca "*un acord internațional încheiat în scris între state*", trăgându-se concluzia că un asemenea acord în formă orală nu ar avea valoare și efecte de tratat. O asemenea concluzie însă ar fi inexactă chiar în lumina Convenției care mai departe, în art. 3, precizează că aplicarea dispozițiilor sale doar la acordurile scrise nu aduce atingere valorii juridice a aceloră "*care nu au fost încheiate în formă scrisă*".

Dintre tratatele multilaterale, o funcție normativă multiplă îndeplinesc statutele organizațiilor internaționale, de exemplu, Carta ONU[14]. Asemenea acte internaționale cuprind atât reguli generale obligatorii pentru statele membre în cadrul organizației, iar în unele cazuri, de exemplu, al Cartei ONU, cu obligativitate universală, cât și norme juridice care reglementează scopurile și principiile, componența și structura, competența organizației și relațiile sale cu alte organizații internaționale, cu statele membre. Totodată, tratatele încheiate de organizațiile internaționale între ele sau cu statele cuprind, potrivit Convenției de la Viena din 1969, în materie, norme juridice aplicabile relațiilor dintre părți.

Tratatul dă expresie stadiului raporturilor juridice între state într-un domeniu determinat și corespunde necesității de a se asigura prin obligativitatea sa, stabilitatea în aceste raporturi și voinței părților de a le defini cât mai clar și mai precis. Consecința juridică principală a tratatului este deci aceea de a reglementa relațiile dintre statele părți. Caracterul obligatoriu al tratatului este trăsătura esențială a acestuia și ea se manifestă însă diferit față de statele părți sau față de statele terțe.

De aici decurge o altă trăsătură a tratatului, manifestată prin principiul stabilității și continuității obligațiilor convenționale. Orice tratat este încheiat de un stat (sau alt subiect de drept internațional) și obligativitatea sa se manifestă în cadrul condițiilor și termenelor convenite. Orice schimbare de conducători sau de guverne are consecințe juridice doar pe plan național, în dreptul intern, rămânând fără efecte pe plan internațional cu privire la obligațiile convenționale asumate. Aceleași considerații sunt valabile și cu privire la organizațiile internaționale și la obligațiile asumate de acestea prin tratatele încheiate.

Tratatul este prin natura sa expresia consimțământului și a voinței suverane a statelor. De aceea, efectele sale, obligativitatea sa, se manifestă deplin și direct numai pentru statele (sau alte subiecte) care și-au dat consimțământul de a fi legate de tratat și au devenit astfel părți la acesta.

Astfel, la baza obligativității tratatelor se află principiul efectului relativ al acestora în sensul că ele nu pot produce efecte juridice cu privire la acele entități - subiecte de drept internațional care nu și-au exprimat o asemenea voință, consimțământul de a deveni părți la tratat. Nu mai puțin, în anumite condiții și cu caracter de excepție, un tratat poate să producă efecte juridice determinate și față de terți, însă cu consimțământul tacit sau expres al acestora. Regula generală care guvernează însă efectele tratatelor este și rămâne aceea a relativității caracterului obligatoriu al tratatului[15].

Principiul efectelor juridice relative ale tratatelor între părțile contractante poate fi considerat ca o aplicare în această materie a regulii tradiționale formulate prin adagiul latin: *res inter alios acta aliis nec nocet prodest*[16]. Principiul este valabil și în dreptul intern, cu privire la contractele încheiate și la deciziile judiciare care nu produc în mod normal efecte cu privire la terți. Forța obligatorie a tratatelor definește conținutul juridic al unui principiu fundamental al dreptului tratatelor generalizat ca atare în dreptul internațional actual: *pacta sunt servanda* (tratatele trebuie respectate)[17].

Obligația respectării riguroase a tratatelor încheiate a apărut din cele mai vechi timpuri în practica formării și aplicării tratatelor, s-a cristalizat și s-a generalizat în decursul secolelor odată cu extinderea acestei practici. Înainte de orice recunoaștere juridică, la baza acestui principiu s-a aflat de la început regula morală generală potrivit căreia în raporturile contractuale fiecare parte trebuie să-și respecte cuvântul dat.

Cristalizat în antichitate, principiul respectării tratatelor (*pacta sunt servanda*) poate fi considerat ca unul dintre cele mai vechi principii ale dreptului internațional. El poate fi întâlnit la caldeeni, la egipteni, la chinezi și, mai târziu, la greci și romani[18]. Caracteristic pentru acest principiu în perioadele istorice mai vechi este legătura lui strânsă cu religia. Totodată, la popoarele antichității încep să se manifeste aspecte juridice și de concepție juridică referitoare la acest principiu formulat de romani prin maxima: *pacta sunt servanda*. La baza acestei obligativități se află ideea de bună-credință (*bona fides*), recunoscută de popoarele antichității ca dând expresie onestității obligației părților la un contract de a respecta cuvântul dat.

Din cele mai vechi timpuri, în textele tratatelor erau însemnate clauze referitoare la mijloacele care să le garanteze executarea, prevenind totodată încălcarea lor[19]. Astfel de garanții erau: jurământul religios, luarea de ostatici, ipoteca, ocuparea, militară pașnică a unui teritoriu determinat, mai ales în cazul unor tratate de pace, gajul financiar asupra unor venituri ș.a. Asemenea mijloace nu mai prezintă astăzi decât un interes istoric.

În Evul Mediu, respectarea tratatelor este înscrisă în codul de onoare al cavalerilor. Coranul conținea și el prescripții privind respectarea obligațiilor "asumate în prezența lui Allah". Între feudali, tratatele se încheiau de cele mai multe ori printr-o solemnitate religioasă, uneori cu intervenția papei ca garant al îndeplinirii stipulațiilor din tratate. Respectarea tratatului era considerată ca o obligație personală a celui care l-a încheiat.

Doctrina dreptului internațional din secolul al XIX-lea, ca și în continuare, în secolul al XX-lea, afirmă principiul *pacta sunt servanda*. Acest principiu își găsește o consacrare tot mai largă și repetată mai ales în documente internaționale adoptate după primul și cel de-al doilea război mondial, cu caracter general sau special privitor la tratatul internațional.

Astfel, în preambulul Pactului Societății Națiunilor, de la Versailles din 1919, se prevedea ca un scop principal al acestei organizații, de a promova cooperarea internațională și a realiza pacea și securitatea internațională prin menținerea justiției și un respect scrupulos pentru toate obligațiile decurgând din tratate în relațiile dintre popoarele organizației întărind astfel, inviolabilitatea și sacralitatea tratatelor internaționale .

Deciziile juridice și arbitrale din perioada interbelică contribuie, ca acte interpretative, la precizarea și concretizarea acestui principiu în legătură cu situații și diferende în relațiile dintre state.

Astfel, într-un diferend privind "zonele libere din regiunea Gex", judecat în 1932 de Curtea Permanentă de Justiție Internațională între Franța și Elveția, Curtea a admis că tratatul de la Versailles din 1919, invocat de Franța nu era opozabil Elveției deoarece aceasta nu era parte și nu putea să abroge Tratatul din 1815, la care aceasta din urmă era parte. Prin urmare, Elveția nu putea fi obligată prin dispozițiile unui tratat la care refuza să devină parte și nu putea să fie lipsită, fără consimțământul său, de beneficiul dispozițiilor unui tratat acceptat anterior[20].

Prin consacrarea în Carta ONU (1945) acest principiu, apărut și format în timp de secole pe cale cutumiară, este codificat și dezvoltat, căpătând o sferă mai largă de aplicare. Astfel, în chiar preambulul Cartei se arată că Națiunile Unite urmăresc crearea unor condiții "*în care să poată fi asigurate justiția și respectul obligațiilor decurgând din tratate și alte izvoare ale dreptului internațional*" (sublinierea noastră). Iar art. 2, al. 2 al Cartei cuprinde o dispoziție cu caracterul unui principiu fundamental cu valoare universală potrivit căreia toți membrii Organizației "*trebuie să-și îndeplinească cu bună-credință obligațiile asumate potrivit prezentei Carte*". Un asemenea principiu este obligatoriu și pentru statele nemembre, conform art. 2 al. 6, obligate "*să acționeze în conformitate cu aceste principii, în măsura necesară menținerii păcii și securității internaționale*".

Aceste dispoziții încă generale ca formulare și ca definire a conținutului juridic al principiului *pacta sunt servanda*, sunt interpretate și precizate în Declarația Adunării Generale a ONU din 1970 privind principiile de drept internațional ale relațiilor amicale și de cooperare între state[21]. Principiu potrivit căruia "statele trebuie să îndeplinească cu bună-credință obligațiile asumate conform Cartei" este interpretat în următoarele aspecte juridice esențiale:

- a) îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate (reluarea art. 2, al. 2 al Cartei);
- b) îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor care decurg din principiile și regulile general admise ale dreptului internațional;
- c) a obligațiilor decurgând din acorduri internaționale încheiate în conformitate cu principiile și regulile general recunoscute ale dreptului internațional;
- d) în caz de conflict între obligațiile din acorduri internaționale și obligațiile membrilor ONU decurgând din Cartă, ultimele vor prevala. Această prevedere reia art. 103 al Cartei indicând nu numai prioritatea principiilor Cartei ca norme imperative în raport cu obligațiile convenționale ale statelor, dar și invaliditatea efectelor acestor acorduri ale statelor care au fost încheiate cu violarea acestor principii.

Dispoziții în esență similare sunt cuprinse și în Declarația de principii integrată în Actul final de la Helsinki din 1975, al X-lea principiu fiind intitulat: "*îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate conform dreptului internațional*".

Din cele de mai sus reiese că în dreptul contemporan principiul *pacta sunt servanda* și-a extins sfera sa de aplicare de la domeniul tratatelor internaționale la obligațiile decurgând din alte izvoare (de exemplu, cu caracter cutumiar) precum și în general la principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional. Se subliniază totodată datoria statelor de a-și îndeplini obligațiile internaționale cu bună-credință; se delimitează aplicarea principiului numai la acele tratate care sunt încheiate "în conformitate cu dreptul internațional", având, cu alte cuvinte, caracter licit în opoziție cu tratatele ilicite, invalidate în valabilitatea și efectele lor prin vicii de consimțământ, prin încălcarea normelor imperative ale dreptului internațional.

Acest principiu, domină în principal materia tratatelor internaționale deoarece constituie și astăzi izvorul primordial al obligațiilor asumate de state și al normelor de drept internațional acceptate de către acestea prin acordurile dintre ele sau având caracter universal, unanim recunoscut. În acest sens, cele două Convenții de la Viena: din 1969 privind tratatele încheiate între state și din 1986 - asupra tratatelor încheiate de alte subiecte ale dreptului internațional (organizațiile internaționale) consacră fără echivoc principiul *pacta sunt servanda*. În Partea a III-a a Convenției din 1969 denumită "**Respectul, aplicarea și interpretarea tratatelor**", se prevede în art. 26 intitulat *Pacta sunt servanda* "orice tratat în vigoare leagă părțile și trebuie să fie executat de ele cu bună-credință; iar în art. 27 cu titlul "Dreptul intern și respectarea tratatelor": "O parte nu poate să invoce dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat. Această regulă nu prejudiciază aplicarea art. 46", potrivit căruia un tratat poate fi invalidat, supus nulității dacă s-a încheiat cu violarea unor dispoziții esențiale ale dreptului intern, viciindu-se astfel consimțământul unui stat parte, cu condiția unei conduite obișnuite și a bunei-credințe în săvârșirea actelor de încheiere a tratatului[22].

Ideile exprimate de delegația României din cadrul Conferinței Internaționale din 1968, conform cărora principiul *pacta sunt servanda* constituie piatra de temelie a dreptului internațional la o coexistență pașnică între statele lumii, se regăsesc și astăzi în **Constituția României** în art.11, „**Dreptul internațional și dreptul intern**”, alin 1, conform căruia „statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte” cât și în **Legea 590/2003 privind tratatele**, care în capitolul III, **Aplicarea, modificarea și încetarea valabilității tratatelor**, la secțiunea 1, „**Aplicarea tratatelor**”, în art.31, alin 1 și 5, se prevede că statul român trebuie să respecte dispozițiile tratatelor în vigoare, iar obligațiile prevăzute de aceste tratate să se execute întocmai și cu bună-credință, neputându-se invoca prevederile legislației interne .

Principiul *pacta sunt servanda* comportă în conținutul său juridic și în aplicarea sa practică aspectul esențial al bunei-credințe, **îndeplinirea cu bună-credință a tratatelor în vigoare**, încheiate conform dreptului internațional. Se ridică astfel problema bunei-credințe în îndeplinirea tratatelor, a precizării acestui principiu în comportarea statelor părți la un tratat internațional în vigoare.

Conceptul bunei-credințe este larg dezbătut în doctrina juridică[23]. Considerat ca un principiu care reglementează ansamblul vieții internaționale, regula bunei-credințe a dobândit o consacrare specifică în domeniul tratatelor, ca un element esențial al principiului *pacta sunt servanda*.

Accepțiunea dată bunei-credințe în unele documente internaționale ca fiind încrederea în cuvântul dat nu poate fi acceptată ca un criteriu suficient de clar și de concludent, pentru a aprecia dacă un stat își îndeplinește cu bună-credință obligațiile sale convenționale. Este necesar să se examineze împrejurările concrete privind executarea tratatului în lumina cerințelor unei comportări scrupuloase și concrete în conformitate cu litera și spiritul tratatului, constituind esența bunei-credințe ca element integrant al principiului *pacta sunt servanda*[24]. Executarea cu bună-credință a tratatelor înseamnă, deci, înainte de toate, respectarea și aplicarea acestora în spiritul și litera lor.

Fiecare stat execută prevederile tratatului în virtutea competenței și responsabilității sale, fără imixiuni din afară, fiind răspunzător pe planul dreptului internațional față de celelalte părți contractante, de modul cum își îndeplinește obligațiile convenționale asumate.

Conceptul bunei-credințe se referă, cu alte cuvinte, la modul sau spiritul în care obligațiile convenționale trebuie să fie îndeplinite, la gradul de conștiinciozitate și de strictețe cu care acestea sunt respectate. Aceasta mai înseamnă că executarea tratatului trebuie făcută în mod concret, fără subterfugii și cât mai exact cu putință în raport cu posibilitățile părții contractante. Nu este permis din acest punct de vedere ca un stat să contribuie prin acțiunea sau abținerea sa la întârzierea îndeplinirii, la deturnarea scopului și obiectului tratatului sau chiar la înlăturarea totală a acestuia. Însăși Convenția de la Viena din 1969 prevede în art. 18: "*un stat trebuie să se abțină de la săvârșirea unor acte care ar lipsi un tratat de obiectul și scopul său*".

Sub un alt aspect, în situația în care o parte a beneficiat deja de dispozițiile executate de celelalte părți, ar fi inadmisibil și contrar bunei-credințe ca această parte să pună capăt obligațiilor acceptate (prin tratatul respectiv) și care reprezintă contrapartida dispozițiilor îndeplinite în executarea tratatului[25].

Problema bunei-credințe se poate ridica și în legătură cu îndeplinirea unui tratat ale cărui dispoziții sunt considerate imprecise și dificil sau imposibil de executat. În această situație, încetarea de către o parte a îndeplinirii tratatului fără o prealabilă consultație cu cealaltă parte poate fi considerată o conduită care contravine bunei-credințe în îndeplinirea tratatului. Potrivit bunei-credințe, într-o asemenea situație părțile trebuie să convină asupra mijloacelor de interpretare și de precizare a dispozițiilor controversate în chiar procesul aplicării lor sau prin acord adițional de interpretare și aplicare. Epuizarea acestor mijloace fără rezultate favorabile poate justifica atitudinea unei părți de neîndeplinire a unor dispoziții pentru motiv de imprecizie a textului respectiv.

Atât doctrina cât și practica din dreptul internațional, au demonstrat că acest principiu **pacta sunt servanda** trebuie să fie aplicat de fiecare stat în parte, cu obligația de a se respecta pe deplin și cu bună-credință toate angajamentele internaționale, în scopul de a trăi în pace și în bună înțelegere cu celelalte popoare.

Concluzii

Importanța principiului **pacta sunt servanda** întărește rolul fundamental ca piatră de temelie în existența vitală și pașnică din toate timpurile la nivel internațional între toate statele mai ales în contextul situației actuale internaționale. Stabilitatea relațiilor internaționale depinde de respectarea cu bună-credință a principiului **pacta sunt servanda** - unic garant al păcii și securității internaționale.

References

- [1] A se vedea "Conference des N.U. sur le droit des traites", Vienne, 26 mars-24 mai 1968 et 9 avril- 22 mai 1969, Doc officiels de la Conf. N.U. New YORK, 1971, P.311-323 (Doc.A/Conf.39/27)
- [2] De exemplu: E.Zoller, La bonne foi en droit international, Pedone, Paris, 1977; M.Ladis, Some Thoughts on the Role of Good Faith in International Law, Mel Roling, 1977, p. 47-55
- [3] H. Grotius, Despre dreptul războiului și al păcii (traducerea lucrării apărute în 1625), București, 1968, p. 81-87
- [4] S. Pufendorf (1632 - 1694), De jure naturae et gentium, apărută în 1672
- [5] P. Reuter, Principes de droit international public, RCADI, II - 1961, p. 482-484
- [6] J.L. Brierly, The Law of Nations, London, 1963, p. 56
- [7] P. Guggenheim, Traité de droit international public, RCADI, 1967, p. 37-38, 39-40
- [8] Emeric de Vattel, Le droit des gens, 1758
- [9] Lucrarea este intitulată: "Précis du droit des gens modern de l'Europe fondé sur les traités et l'usage", fiind însoțită de o listă a principalelor tratate încheiate după anul 1748
- [10] D. Anzilotti, Cours de droit international, Paris, 1929, p. 48 și urm. (trad. din limba italiană)
- [11] H. Kelsen, La théorie pure du droit, Paris, 1962, p. 425, 442 - 444; H.K. Théorie du droit international public, RCADI, III-1953, p. 7-14, 33; A. Verdross, Le fondement du droit international, RCADI, I-1927; Gh. Moca, Drept internațional public, Editura ERA, București, 1999, p. 65-69
- [12] De pildă, Ch. Rousseau, Droit international public, Dalloz, Paris, 1970, p. 24
- [13] De exemplu, Ch. Rousseau, op. cit.
- [14] În acest sens G.Chivu, Organizații interstatale contemporane, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002, p. 19-37; Gh. Moca, Dreptul organizațiilor internaționale, Editura ERA, București, 2000, p. 15-24
- [15] În acest sens se pronunță marea majoritate a autorilor; vezi de exemplu, S. Dreyfus, Droit des relations internationales, Paris, 1987, p. 132-133; Gh. Moca, Drept internațional public, 1999, Editura ERA, p. 431; V. Duculescu, N. Ecobescu, Dreptul tratatelor, Editura Continent XXI, București, 1995, p. 56-64
- [16] Într-o traducere liberă ar însemna: *actele făcute între anumite persoane nici nu aduc prejudicii și nici nu folosesc altora*
- [17] J. Kunz, The Meaning and the Range of the Norm Pacta sunt Servanda, AJIT, vol. 19, 1945; H. Wehberg, Pacta sunt Servanda, AJIT, 1959; M. Niciu, drept internațional public, Editura Sevosat, Arad, 1997, p. 42-43
- [18] A se vedea J.B. Whetton, The Sanctity of Treaties (Pacta sunt Servanda), 1935
- [19] Mc Nair, Law of Treaties, London, 1961, p. 239-254; V. Duculescu, N. Ecobescu, op. cit., p. 76-77
- [20] CPJI, Arrêt du 7 juin 1932
- [21] Rezoluția nr. 2625 din 24 oct. 1970 a Adunării Generale (Assemblée Générale, Resolutions, 1971, p. 131- 134
- [22] A se vedea textul Convenției în "Culegere de documente de drept internațional public", de M.I. Niciu ș.a., Editura Lumina Lex, București, 1997, vol. I, p. 362-390
- [23] Vezi, de exemplu, M. Iachs, Some Thoughts on the Role of Good Faith in International Law, Mél. Røling, 1977, p. 47-55; E. Zoller, Le bonne foi en droit international, Pédone, Paris, 1977
- [24] G. Geamănu, Drept internațional public, vol. I, 1981, p. 252
- [25] C.I.J., Arrêt de 2 février 1973, Recueil, 1973, p. 18 (în Afacerea competenței în materie de pescuit între Marea Britanie și Islanda)